

การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบานในการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียนปริยัติธรรม
Fostering Joyful Awareness in Learning Among Students
in Buddhist Monastic Schools

พระมหาธีระพงษ์ กตเมธี (คินรัมย์)

PhamahaTheerapong Katamethee (Kuenram)

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Education, Mahasarakham University, Thailand

Corresponding Author's Email: theerapongkuenram@gmail.com

วันที่รับบทความ: 4 เมษายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ 23 เมษายน 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2568

Received: 4 April 2025; Revised: 23 April 2025; Accepted: 28 April 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างภาวะ “การตื่นรู้เบิกบานในการเรียนรู้” สำหรับนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งถือเป็นการศึกษาเชิงบูรณาการระหว่างหลักธรรมทางพุทธศาสนากับการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ โดยอาศัยกระบวนการสังเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์บริบทของผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของ “โมเดล 3C-BAAN” ซึ่งเป็นแนวทางแบบองค์รวมที่เน้นพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านจิตใจ ปัญญา และจริยธรรม โมเดล 3C ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) Consciousness (จิตตื่นรู้) ที่เน้นการสร้างสติและการใคร่ครวญในตนเองตามหลักไตรสิกขา (2) Compassion (ความเมตตา) ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางจิตใจอันเกื้อกูลกับผู้อื่นผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และ (3) Contemplative Learning (การเรียนรู้แบบภาวนา) ซึ่งเป็นการบูรณาการพุทธธรรม เช่น อธิบาป 4 และไตรลักษณ์ เข้ากับสาระวิชาสามัญเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและความลึกซึ้งในการเรียนรู้ ทั้งนี้ โมเดลดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิด “BAAN” ซึ่งหมายถึง Balance (สมดุลทางจิตใจ), Awareness (ความรู้สึกรู้ตัว), Aspiration (แรงบันดาลใจ) และ Noble Practice (การปฏิบัติเพื่อความดีงาม) ซึ่งเป็นหลักการสนับสนุนให้การตื่นรู้เบิกบานเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในตัวผู้เรียน โดยโมเดล 3C-BAAN นี้มีจุดเด่นในการส่งเสริมการเรียนรู้แบบจิตตปัญญา มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้จริงในห้องเรียนผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมสติ การสะท้อนคิด และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

ผลที่ได้จากการนำเสนอโมเดลนี้สะท้อนให้เห็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งมุ่งเน้นการฝึกฝน พัฒนาจิตวิญญาณ และการมีระเบียบวินัย อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของนักเรียนในระบบการศึกษาพระพุทธศาสนา และมีศักยภาพในการขยายผลสู่ระบบการศึกษาทางเลือกอื่น ๆ ที่เน้นการเรียนรู้เพื่อความ สุข ความดี และการรู้ตน

คำสำคัญ: การตื่นรู้เบิกบาน; โรงเรียนพระปริยัติธรรม; การเรียนรู้แบบภาวนา; จิตตปัญญาศึกษา; โมเดล 3C-BAAN

Abstract

This study focuses on fostering the state of “joyful awareness in learning” among students in *Buddhist monastic schools* (Pariyatti Dhamma Schools). It represents an integrative approach between Buddhist principles and modern educational practices. Through the synthesis of related theories, concepts, and research findings, along with an in-depth contextual analysis of learners within these schools, a new body of knowledge has emerged in the form of the 3C-BAAN Model. This holistic framework emphasizes the development of learners in terms of mindfulness, wisdom, and moral integrity. The 3C model consists of three core components: (1) Consciousness – cultivating awareness, self-reflection, and mindful thinking based on the Buddhist Threefold Training (Sīla, Samādhī, and Paññā); (2) Compassion – nurturing positive attitudes and supportive emotional relationships through cooperative and value-based learning activities; (3) Contemplative Learning – integrating Buddhist doctrines (e.g., the Four Paths of Accomplishment and the Three Characteristics of Existence) with general academic content to promote deeper understanding and ethical consciousness. These components are grounded in the BAAN foundation, which includes: Balance (emotional and mental stability), Awareness (present-moment consciousness), Aspiration (intrinsic motivation), and Noble Practice (practical engagement in moral conduct). The 3C-BAAN model serves as a pedagogical innovation that promotes contemplative education aligned with core Buddhist teachings. It is designed to be applicable in real classroom settings through activities such as mindfulness practice, reflective dialogue, and experiential learning. The results of this model offer a transformative direction for learning management, especially within Buddhist monastic schools that prioritize self-discipline, spiritual cultivation, and holistic development.

Ultimately, this model provides a sustainable and adaptable framework for spiritual-based education, with the potential to extend its application to other educational alternatives that value learning for inner peace, ethical growth, and self-awareness.

Keywords: Joyful Awareness; Pariyatti Dhamma School; Contemplative Learning; Contemplative Education; 3C-BAAN Model

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องพัฒนาให้ทันสมัยและเหมาะสมกับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาทั้งด้านความรู้ทางธรรมและคุณธรรมจริยธรรมให้แก่พระภิกษุสามเณร นักวิชาการหลายท่าน เช่น พระศักดิ์ดา อคฺคปญฺโญ (2561) และพระมหาสุนทร ธมฺมสุทฺโธ (2567) ต่างเห็นพ้องว่า การเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนปริยัติธรรมควรมุ่งเน้นการสร้างความรู้เบิกบาน (joyful awareness) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงสาระธรรมได้อย่างลึกซึ้ง พร้อมกับมีความสุขในการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบในสถานการณ์ปัจจุบันคือ นักเรียนจำนวนไม่น้อยขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และเรียนรู้ด้วยวิธีการแบบท่องจำโดยไม่มีการกระตุ้นให้เกิดความสนใจจากภายใน ซึ่งสวนทางกับหลักการทางพุทธศาสนาที่เน้น “การเรียนรู้อย่างมีสติ” และการ “ตื่นรู้ในปัจจุบันขณะ” (พระมหาประสิทธิ์ แก้วศรี, 2563) ประกอบกับครูผู้สอนจำนวนมากยังขาดทักษะในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เบิกบานและเอื้อต่อการเจริญปัญญา ทั้งในระดับจิตใจและสติปัญญา ส่งผลให้การเรียนการสอนในโรงเรียนปริยัติธรรมยังขาดประสิทธิภาพ ในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน (พ.นิต ดั่งตลิ่ง และอนุชา ครูทำนา, 2567)

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนวทางการเสริมสร้าง “การตื่นรู้เบิกบานในการเรียนรู้” ให้เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนในโรงเรียนปริยัติธรรม โดยอิงจากหลักไตรสิกขา การเรียนรู้เชิงพุทธ และแนวคิดการเรียนรู้เชิงบวก ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยความสุข พร้อมกับการพัฒนาทางจิตวิญญาณและปัญญาอย่างแท้จริง ทั้งนี้อาศัยแนวคิดจากงานของนักวิชาการไทย เช่น พระมหาสุริยา คันป้าบ (2562) และพระครูใบฎีกาอิทธิพล กิตติปาโล (2567) ที่เสนอว่าการปลูกฝังความตื่นรู้ควรเริ่มจากการปรับเปลี่ยนทัศนคติของครูผู้สอน การออกแบบกิจกรรมให้กระตุ้นสติ และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นสุข

ความหมายของ “การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบาน”

คำว่า “การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบาน” หมายถึง กระบวนการทางจิตสำนึกที่มุ่งพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเองและสิ่งแวดล้อมอย่างมีสติควบคู่กับการเปิดรับประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีความสุข เป็นภาวะที่ผู้เรียนมีจิตใจเบิกบาน สดชื่น และพร้อมสำหรับการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพในบริบทแห่งการเรียนรู้ (ชีสา กันยา วิริยะ, 2567) ภาวะนี้เกิดจากการผสมผสานระหว่างความเข้าใจตนเอง ความมีเป้าหมายในการเรียนรู้ และการดำรงอยู่ในปัจจุบันขณะ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสติปัฏฐาน 4 ในพุทธธรรม

พระเทพปิยสีโล (พึง ทองคำ) (2568) อธิบายว่า ภาวะแห่ง “การตื่นรู้เบิกบาน” นั้น มิใช่เพียงการมีความสุขจากภายนอก แต่เป็นการปลูกจิตใจให้ตั้งมั่นในธรรม มีความศรัทธาในพระรัตนตรัย และรู้คุณค่าของการมีชีวิตเพื่อการปฏิบัติที่ดีงาม ภายใต้กระบวนการนี้ ผู้เรียนจะสามารถรับรู้คุณค่าของตนเองและผู้อื่นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาทางจิตวิญญาณ

ในทัศนะของ พระมหาประสิทธิ์ แก้วศรี (2563) การตื่นรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับการรู้เท่าทันตนเองในสภาวะปัจจุบัน เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่เชื่อมโยงกับความรู้สึกและจิตใจของตน ซึ่งจะนำไปสู่ความเบิกบานอย่างแท้จริง เป็นการเรียนรู้ที่มีใช้การรับสาระนั้น แต่เป็นการ “เข้าใจตน” และ “เปลี่ยนตน” ไปสู่การพัฒนาอย่างลึกซึ้ง

ด้าน พระมหาสุริยา คันป้าบ (2562) เน้นว่า การเสริมสร้างภาวะเช่นนี้จำเป็นต้องอาศัยการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับโลกภายในของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งการเรียนรู้ต้องไม่เพียงแต่ถ่ายทอดเนื้อหา แต่ต้องเชื่อมโยงกับหลักศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม

ขณะที่ นิต ดั่งตลิ่ง และอนุชา ครูทำนา (2567) ระบุว่า การเรียนรู้ที่นำไปสู่ความตื่นรู้เบิกบานนั้น ควร มีลักษณะของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory learning) การเรียนรู้แบบรู้เท่าทันอารมณ์ (emotional awareness) และการมีเป้าหมายร่วมกันในการเจริญปัญญา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพุทธ

สรุป “การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบาน” เป็นกระบวนการบูรณาการทางจิตใจและการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาภายในของผู้เรียนอย่างมีสติและเบิกบาน เป็นการสร้างจิตสำนึกที่ลึกซึ้งในการดำรงอยู่และเรียนรู้

ร่วมกับผู้อื่น โดยมีรากฐานจากหลักพุทธธรรม ซึ่งนักวิชาการไทยได้ยืนยันว่ามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมอย่างแท้จริง

องค์ประกอบของ “การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบาน”

“การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบาน” ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ (1) การตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness), (2) การเปิดใจรับการเรียนรู้อย่างเบิกบาน (joyful engagement), (3) การมีสติและสมาธิ (mindfulness and concentration), และ (4) การเชื่อมโยงการเรียนรู้กับเป้าหมายชีวิตหรือธรรมะ (purpose-oriented learning) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ ความเข้าใจ และความสุขภายในได้อย่างยั่งยืน

พระเทพปิยสีโล (พิ่ง ทองคำ) (2568) ได้อธิบายว่า การตื่นรู้เบิกบานเกิดจากศรัทธาที่มั่นคงในพระรัตนตรัยและการดำรงตนอยู่บนหนทางแห่งสติและสัมมาทิฐิ อันเป็นหลักสำคัญในพุทธศาสนา ภาวะเช่นนี้นำไปสู่การใช้ชีวิตอย่างมีความหมายและมีเป้าหมายการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาจิตใจ

ชิสา กันยา วิริยะ (2567) เน้นองค์ประกอบด้านปัญญาธรรมในพุทธปรัชญา โดยระบุว่า การตื่นรู้เบิกบานมิได้เกิดจากความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความเข้าใจตนเอง การฝึกสติ และความพากเพียรในทางธรรม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในตนเองและสามารถจัดการอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

พระมหาสุริยา คันป้าบ (2562) ระบุว่า การเสริมสร้างภาวะเบิกบานในการเรียนรู้ต้องมีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการภาวนา การสอดแทรกหลักศีล สมาธิ และปัญญาไว้ในกระบวนการเรียนรู้ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนตื่นรู้และพัฒนาอย่างองค์รวม

พระมหาประสิทธิ์ แก้วศรี (2563) ชี้ให้เห็นว่า สภาวะแห่งการตื่นรู้เกิดจากการเข้าใจปัจจุบันขณะและการรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิดของตนเอง ซึ่งเมื่อประกอบกับเจตจำนงทางศีลธรรม จะนำไปสู่ความเบิกบานและความสงบในใจ

นัด ด้วงดีลี และอนุชา ครูทำนา (2567) ได้เสนอแนวทางเสริมสร้างการเรียนรู้เชิงตื่นรู้โดยใช้ “หลักไตรสิกขา” และกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสุขจากภายใน เช่น การปฏิบัติสมาธิ การบำเพ็ญประโยชน์ และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความหมาย

สรุปองค์ประกอบของ “การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบาน” ครอบคลุมทั้งมิติภายในของผู้เรียน ได้แก่ สติ ปัญญา ความศรัทธา และการมีเป้าหมายชีวิต ตลอดจนมิติภายนอกที่เกี่ยวข้องกับบริบทการเรียนรู้เชิงพุทธ การบูรณาการองค์ประกอบเหล่านี้สามารถช่วยให้ผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมพัฒนาตนเองได้ทั้งในด้านจิตใจ สังคม และปัญญาอย่างยั่งยืน

ความสำคัญของ “การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบาน”

การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบานเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการศึกษาศาสนาและจริยธรรม เช่น ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และจิตวิญญาณ การตื่นรู้เบิกบานไม่เพียงเป็นภาวะทางจิตใจที่มีความสุขเท่านั้น แต่ยังเป็นสภาวะที่นำไปสู่ความเข้าใจตนเอง การมีเป้าหมายในการเรียนรู้ และการพัฒนาปัญญาอย่างยั่งยืน (พระเทพปิยสีโล, 2568)

พระเทพปิยสีโล (พิ่ง ทองคำ) (2568) ชี้ว่า การตื่นรู้เบิกบานนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ด้วยการเสริมสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัย ความเข้าใจตนเอง และการดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์แปด จึงถือเป็นฐานที่มั่นของการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งและสงบ

ชิสา กันยา วิริยะ (2567) อธิบายว่า การเรียนรู้ที่มีภาวะตื่นรู้เบิกบาน จะส่งผลให้ผู้เรียนมีความมั่นคงทางอารมณ์ มีสติปัญญาที่ลึกซึ้ง และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณธรรม พร้อมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สมดุลทั้งภายนอกและภายใน

พระมหาสุริยา คันป้าบ (2562) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพุทธที่มุ่งเน้นการภาวนา และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยการเสริมสร้างภาวะเบิกบานจะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจจากภายใน และนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพอย่างแท้จริง

พระมหาประสิทธิ์ แก้วศรี (2563) เสริมว่าความตื่นรู้เบิกบานมีบทบาทในการปรับจิตใจของผู้เรียนให้พร้อมต่อการเรียนรู้ในทุกสถานการณ์ โดยเฉพาะในยุคที่มีความไม่แน่นอนสูง การมีภาวะภายในที่มั่นคงช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นัต ด้วงดีลี และอนุชา ครูทำนา (2567) สรุปว่า การตื่นรู้เบิกบานไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้ แต่เป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมายในการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวพุทธ อันส่งผลต่อการมีสังคมที่สงบและมีคุณธรรม

สรุป การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบานมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ จิตใจ และปัญญา โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาศาสนาและคุณธรรมในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ภาวะนี้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงตนเองอย่างแท้จริง เกิดความสุขจากการเรียนรู้ และพร้อมเติบโตเป็นบุคคลที่มีศักยภาพและคุณธรรมควบคู่กัน

ความหมายของ “การเรียนรู้” (Learning)

“การเรียนรู้” เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ทักษะ หรือความสามารถของบุคคลที่เกิดจากประสบการณ์ การฝึกฝน หรือการรับรู้ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ โดยกระบวนการนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาทางปัญญา อารมณ์ และพฤติกรรม ซึ่งสามารถสังเกตหรือวัดผลได้ (จุฑามาส อีรภาพสถาพร & ไนทิ ตะวันกำหอม, 2567)

กรัณย์ พลวิวัฒน์มงคล (2567) ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่าเป็น “กระบวนการที่มีเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม ทักษะ และกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทั้งยังเน้นว่าการเรียนรู้ที่ดีควรเกิดจากปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและบุคคลรอบข้างอย่างมีสติและตระหนักรู้

จริญ โสสว่าง และ โสภี วิวัฒน์ชาญกิจ (2567) ระบุว่า การเรียนรู้มิใช่เพียงการสะสมความรู้ แต่คือกระบวนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านประสบการณ์ การทดลอง การสะท้อนคิด และการร่วมแลกเปลี่ยนอย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งควรปรับบทบาทจาก “ผู้สอน” มาเป็น “ผู้อำนวยการเรียนรู้”

เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2567) ชี้ว่า การเรียนรู้ในยุคปัจจุบันควรมีลักษณะของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) และมีความยืดหยุ่นต่อบริบทใหม่ เช่น การเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนควรเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

มินาร์ตัน วงศ์เสนห์ (2567) เน้นว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมี “แรงจูงใจภายใน” และสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับประสบการณ์ชีวิตของตนเอง โดยการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การสะท้อนตน และการตั้งคำถามอย่างลึกซึ้ง

สรุปการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์อย่างรอบด้าน โดยไม่จำกัดอยู่เพียงแค่การรับความรู้จากครู แต่รวมถึงการปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างมีจิตสำนึก งานวิจัยของนักวิชาการไทยต่างสนับสนุนแนวคิดนี้ในหลากหลายมิติ ทั้งด้านจิตปัญญา การสื่อสาร และการบริหารการเรียนรู้

องค์ประกอบของ “การเรียนรู้”

“การเรียนรู้” เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม ความคิด จิตใจ และสังคม โดยมีองค์ประกอบหลักอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ (1) ผู้เรียน (Learner) ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้, (2) แรงจูงใจ (Motivation) ที่ขับเคลื่อนการเรียนรู้จากภายใน, (3) กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ที่รวมถึงการรับรู้ วิเคราะห์ ประเมิน และสร้างองค์ความรู้ และ (4) สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ (Learning Environment) ที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

บุญสืบ ยังเจริญ (2567) อธิบายว่า การเรียนรู้ตามแนวพุทธจะต้องประกอบด้วย “การแสวงหาปัญญา” และ “แบบอย่างที่ดี” หรือกัลยาณมิตร ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้จากตำรา แต่ต้องฝึกฝนจากประสบการณ์จริง และมีสติรู้ตัวในทุกขณะของการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดปัญญาอย่างลึกซึ้ง

จุฑามาส อธิราชเสนา และ ไนนี ตะวันกำหอม (2567) เสนอว่าการเรียนรู้ยุคใหม่ควรประกอบด้วยการพัฒนาทักษะดิจิทัล การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ การมีจริยธรรม และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กร ซึ่งส่งผลให้เกิดความสามารถในการคิดและตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

จรัญ โสสว่าง และ โสภี วิวัฒน์ชาญกิจ (2567) เน้นว่า องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต้องรวมถึงการสะท้อนตน (reflection) การตั้งคำถาม (inquiry) และการสร้างความรู้ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งควรจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” มากกว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดเพียงฝ่ายเดียว

พระสาโรจน์ สุนทรโร (2567) เสนอว่าองค์ประกอบของการเรียนรู้ในมุมมองเชิงวัฒนธรรมต้องมีการเชื่อมโยงกับบริบทชุมชน การเรียนรู้ที่ดีต้องเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งส่งเสริมจิตวิญญาณของผู้เรียนให้เกิดความสมดุล

ชิสา กันยา วิริยะ (2567) ระบุว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดคือการพัฒนาจากภายใน (inner development) ซึ่งครอบคลุมการรู้จักตน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการพัฒนาความสามารถในการเข้าใจความจริงอย่างรอบด้าน

สรุปลักษณะองค์ประกอบของการเรียนรู้ไม่ใช่เพียงแค่เนื้อหาและวิธีสอน แต่ครอบคลุมถึงผู้เรียน สภาพจิตใจ กระบวนการรับรู้ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การเข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้สามารถออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง มีความหมาย และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ

ความสำคัญของ “การเรียนรู้” (The Significance of Learning)

การเรียนรู้เป็นกลไกพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ในทุกมิติ ไม่เพียงจำกัดอยู่ที่การได้มาซึ่งความรู้ แต่ยังรวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด เจตคติ และวิถีชีวิตของบุคคลในทางที่ก่อให้เกิดคุณค่าในระดับปัจเจกและสังคมโดยรวม การเรียนรู้จึงเป็นเครื่องมือหลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการเตรียมความพร้อมให้มนุษย์สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรัณย์ พลวิวัฒน์มงคล, 2567)

กรัณย์ พลวิวัฒน์มงคล (2567) ชี้ว่า การเรียนรู้ที่มีคุณภาพจะต้องส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงจากภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการพัฒนานักศึกษาศรี การเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับคุณธรรมและการพัฒนาทางวิชาชีพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเติบโตทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

บุรยา จันทะคุณ (2567) เน้นว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญยิ่งกว่าความรู้เพียงอย่างเดียว เพราะกระบวนการเรียนรู้ที่ดีจะช่วยพัฒนาทักษะแห่งอนาคต เช่น การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยควรปรับเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้สอน” มาเป็น “ผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน”

จรัญ โสสว่าง และ โสภี วิวัฒน์ชาญกิจ (2567) ระบุว่า การเรียนรู้เป็นปัจจัยหลักในการเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรด้านการศึกษา โดยเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การสะท้อนคิด และการพัฒนาจิตลักษณะ ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรมีความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

วิกรม สุนทรารักษ์ และ ขจรศักดิ์ สงวนสัจย์ (2567) ชี้ว่า ความสำคัญของการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลคือการบูรณาการทักษะดิจิทัลเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อยกระดับสมรรถนะผู้เรียนให้สามารถคิดเป็น ทำเป็น และเท่าทันเทคโนโลยี พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างมีทักษะและจิตสำนึก

มินาร์ตัน วงศ์เสนห์ (2567) กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดคุณค่าได้จริงก็ต่อเมื่อสามารถหล่อหลอม “แรงจูงใจจากภายใน” ให้ผู้เรียน โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับธรรมชาติและศักยภาพของผู้เรียน พร้อมทั้งสร้างโอกาสในการพัฒนาทั้งความคิด จิตใจ และความสามารถที่สมดุล

สรุปการเรียนรู้มีความสำคัญในฐานะที่เป็นรากฐานของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์แบบองค์รวม ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ จริยธรรม และสังคม งานวิจัยของนักวิชาการไทยต่างชี้ชัดว่า การเรียนรู้ควรเป็นกระบวนการที่มีความหมาย สอดคล้องกับบริบทชีวิต และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

ความหมายของ “นักเรียนโรงเรียนปริยัติธรรม”

“นักเรียนโรงเรียนปริยัติธรรม” หมายถึง พระภิกษุ สามเณร หรือฆราวาสที่เข้ารับการศึกษาศาสนศึกษาที่ดำเนินการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในลักษณะบูรณาการระหว่าง การศึกษาทางธรรม (พระปริยัติธรรม) กับ การศึกษาทางโลก (แผนกสามัญ) โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทั้งความรู้ทางโลกและธรรมะอย่างสมดุล

พระมหาภูริณัฐ ภูริณัฐ (อัมสิงห์) (2568) ชี้ให้เห็นว่า นักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีบทบาทเฉพาะในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ด้วยการเรียนรู้ทั้งพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม ควบคู่กับวิชาสามัญ จึงมีเอกลักษณ์เฉพาะทางทั้งในด้านพฤติกรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม

พระมหาอุทิศ ธีรวโร (2567) กล่าวว่า นักเรียนในระบบปริยัติธรรมไม่เพียงเป็นผู้เรียนรู้ แต่ยังเป็นผู้ปฏิบัติ ผู้ฝึกตน และผู้เผยแผ่ธรรม โดยเฉพาะในแผนกสามัญศึกษาซึ่งเน้นการประยุกต์ธรรมะในชีวิตประจำวันผ่านหลักธรรม เช่น อิทธิบาท 4 และไตรสิกขา

นิต ดั่งตีสี และอนุชา ครุทำนา (2567) ระบุว่า นักเรียนปริยัติธรรมเป็นผู้ที่อยู่ในระบบการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักศีล สมาธิ ปัญญาเข้ากับสาระวิชาสามัญ ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาทักษะชีวิต และการดำรงชีวิตอย่างมีสติและคุณธรรม

พระมหาชัยวัฒน์ จตตมโล (2567) ชี้ว่า ลักษณะเฉพาะของนักเรียนปริยัติธรรมคือ “การฝึกตน” และ “การมีวินัยในตนเอง” ซึ่งสะท้อนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลักสังคหวัตถุ 4 กับพฤติกรรมการอยู่ร่วมในสังคมอย่างสันติสุข

ยศพัฒน์ ปานขวัญ และธีรวุฒิ พลโยธา (2567) เสริมว่าการเป็นนักเรียนปริยัติธรรมต้องเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ทั้งในด้านบุคลากร สื่อการสอน และงบประมาณ แต่ยังคงสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนผ่านการเรียนรู้ที่ผสมผสานหลักธรรมะกับความรู้ทางโลก

สรุป “นักเรียนโรงเรียนปริยัติธรรม” คือผู้เรียนในระบบการศึกษาที่บูรณาการโลกกับธรรม โดยเน้นการฝึกฝนทั้งด้านวิชาการและจริยธรรม เป็นผู้สืบทอดศาสนาและผู้พัฒนาตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งนี้ นักวิชาการไทยต่างยืนยันว่าบทบาทของนักเรียนกลุ่มนี้มีความสำคัญต่อการธำรงพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคมเชิงคุณธรรม

ความสำคัญของนักเรียนโรงเรียนปริยัติธรรม

นักเรียนโรงเรียนปริยัติธรรมเป็นกลุ่มผู้เรียนที่มีบทบาทสำคัญในการธำรงและสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งยังเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา “คนดี” ในสังคมผ่านการฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยนักเรียนในระบบนี้ไม่เพียงศึกษาเพื่อสอบผ่านหรือรับวุฒิ แต่มีเป้าหมายในการพัฒนาชีวิตภายในและการฝึกตนให้เป็นแบบอย่างแก่สังคม (พระมหาอุทิศ ธีรวโร, 2567)

พระมหาภูริณัฐ ภูริณัฐ (2568) ระบุว่า นักเรียนในระบบปริยัติธรรมคือผู้รับการปลูกฝังอุดมคติแห่งความเป็นพุทธศาสนิกชนที่สมบูรณ์ ผ่านการศึกษาทั้งในด้านพระบาลีและสามัญศึกษา เป็นทั้งผู้เรียนรู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้เผยแผ่ธรรมะ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและศีลธรรมของชาติ

นิต ดั่งตีสี และอนุชา ครูทำนา (2567) ชี้ว่า ความสำคัญของนักเรียนกลุ่มนี้อยู่ที่การเป็นตัวกลางในการแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการบูรณาการระหว่าง “โลกและธรรม” ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการศึกษายุคใหม่ที่ไม่ละทิ้งคุณธรรมและจิตสำนึกต่อสังคม

พระมหาชัยวัฒน์ จตตมโล (2567) กล่าวว่า นักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมไม่ได้รับเพียงความรู้เชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังได้รับการหล่อหลอมคุณลักษณะด้านความอดทน ความมีวินัย และการอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีสัมมาคารวะ ซึ่งเป็นพื้นฐานของพลเมืองที่ดี

ยศพัฒน์ ปานขวัญ และธีรวัฒน์ พลโยธา (2567) เสริมว่าการพัฒนาและส่งเสริมบทบาทของนักเรียนกลุ่มนี้จะมีส่วนช่วยในการสร้างสังคมที่มั่นคงในเชิงจิตวิญญาณ และช่วยคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สรุปนักเรียนในโรงเรียนปริยัติธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา การพัฒนาคุณธรรมในสังคม และการเป็นแบบอย่างของการศึกษาที่ผสมผสานความรู้และความดีอย่างสมดุล เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชาติในเชิงจิตวิญญาณอย่างยั่งยืน

บทสรุป

การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบานในการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการศึกษาในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งมีได้มุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้ทางโลกและทางธรรมเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถตระหนักรู้ในคุณค่าแห่งตน การเรียนรู้ด้วยความเบิกบานนั้นสัมพันธ์กับภาวะทางจิตใจที่ผู้เรียนรู้รู้สึกมีเป้าหมาย มีความหมาย และมีความสุขในการแสวงหาความรู้ อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทั้งในมิติของปัญญา คุณธรรม และจิตวิญญาณอย่างสมดุล

องค์ประกอบสำคัญของการตื่นรู้เบิกบานประกอบด้วย การมีสติ การรู้จักตน การมีเป้าหมายในชีวิต การรับรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมีวิจารณญาณ และการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสามารถปลูกฝังได้ผ่านการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับประสบการณ์ตรงของผู้เรียน โดยเฉพาะการบูรณาการหลักไตรสิกขาในกระบวนการเรียนรู้ จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบานในการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมไม่เพียงมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนรายบุคคล แต่ยังมีนัยยะสำคัญต่อการพัฒนาสังคมโดยรวม เพราะผู้เรียนในระบบนี้เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง การพัฒนาการเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ ความดี และความสุขเข้าด้วยกัน จึงเป็นพันธกิจหลักของการศึกษาเชิงพุทธที่พึงดำรงไว้ในสังคมไทยปัจจุบัน

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา

จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการวิเคราะห์บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ได้ก่อให้เกิด “องค์ความรู้ใหม่” ในรูปแบบของ โมเดลการเสริมสร้างการตื่นรู้เบิกบานในการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงระหว่างธรรมะและการศึกษา โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

โมเดล 3C-BAAN เพื่อการตื่นรู้เบิกบานในการเรียนรู้

องค์ประกอบหลัก	รายละเอียดทางวิชาการ
1. Consciousness (จิตตื่นรู้)	ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสติ รู้เท่าทันตนเอง รู้จักตั้งคำถาม และใคร่ครวญด้วย วิจารณ์ญาณ ซึ่งเป็นรากฐานของปัญญาตามหลักไตรสิกขา
2. Compassion (ความเมตตา)	พัฒนาเจตคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมเรียน ครู และสรรพสิ่ง ผ่านกิจกรรมจิตอาสาและการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางจิตใจที่เกื้อกูล
3. Contemplative Learning (การเรียนรู้แบบภาวนา)	บูรณาการการเรียนรู้ทางโลกและธรรมเข้าด้วยกัน เช่น การใช้หลักพุทธธรรม (อิทธิบาท 4 / ไตรลักษณ์) เป็นฐานในการเรียนรู้วิชาสามัญเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม

พื้นฐาน “BAAN” ที่สนับสนุน 3C:

- B = Balance (สมดุลทางจิตใจ)
- A = Awareness (ความรู้สึกรู้ตัว)
- A = Aspiration (แรงบันดาลใจ)
- N = Noble Practice (การปฏิบัติเพื่อความดีงาม)

จุดเด่นขององค์ความรู้ใหม่:

- สร้างแนวทางการศึกษาเชิงจิตตปัญญา ที่ผสมผสานความรู้ ความดี และความสุขเข้าด้วยกัน
- สอดคล้องกับหลักการทางพุทธศาสนา เช่น ไตรสิกขา และอริยมรรคมีองค์แปด
- สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน ผ่านกิจกรรมที่เน้นการตื่นรู้ เช่น การสะท้อนคิด การเจริญสติ และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- เหมาะสมกับนักเรียนในระบบโรงเรียนพระปริยัติธรรม ที่เน้นการฝึกตน การมีระเบียบวินัย และการพัฒนาจิตวิญญาณ

สรุปโมเดล 3C-BAAN เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เสนอแนวทางเชิงระบบเพื่อการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมาย เบิกบาน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในระดับบุคคลและสังคม โดยเน้นการบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่อย่างลงตัว

เอกสารอ้างอิง

- จรัญ โสสว่าง, โสภี วิวัฒน์ชาญกิจ และในตะวัน กำหอม. (2568). ปัจจัยด้านจิตลักษณะกับสมรรถนะเชิงบริหารของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. *วารสารสถาบันพอดี้*, 2(3), 14–24.
- จุฑามาส อธิภาพสถาพร และในนที ตะวันกำหอม. (2568). คุณลักษณะผู้บริหารในยุคดิจิทัลกับประสิทธิผลการบริหารวิชาการสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา สำนักบริหารงานเขตพื้นที่การศึกษา. *วารสารสถาบันพอดี้*, 2(3), 25–34.

- ชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์. (2568). รูปแบบการสอนสังคมศึกษาในยุค Next Normal. *วารสารวิจัยและวิชาการบวรพัฒน์*, 3(2), 1–20.
- ฐิติพงษ์ ศรีวิชัย, พระมหาภูริณัฐ ภูริณัฐ (อัมสิงห์) และประวิทย์ ชัยสุ. (2568). แนวทางการบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของสำนักเรียนอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 6(1), 270–282.
- บุญสืบ ยังเจริญ และพระมหาอุดร อุตโตโร (มากติ). (2568). การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนตามแนวพุทธ. *วารสารวิจัยและวิชาการบวรพัฒน์*, 3(2), 1–16.
- บุรยา จันทะคุณ. (2568). 21st Century Skills: ทักษะแห่งอนาคตใหม่. *วารสารการจัดการใช้คุณค่าและกลยุทธ์ธุรกิจ*, 4(1), 115–117.
- พนัด ดั่งดีลี, อนุชา ครูทำนา, ชาตรี รุ่งดำรงค์, ละม้าย ดั่งดีลี และสิริณัฐ อัคร์เจริญ. (2567). ขบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักไตรสิกขาโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญในประเทศไทย. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 7(5), 1172–1187.
- พนิตพิชาภัสส์ พินทะภูวงศ์ และนภาพรณ ธิญญา. (2567). การสอนของครูในศตวรรษที่ 21: ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 7(5), 1142–1159.
- พระครูใบฎีกาอิทธิพล กิตติพล (พรหมมาพันธุ์), สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และสิน งามประโคน. (2567). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรมสนามหลวงในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 5(3), 1–17.
- พระมหาชัยวัฒน์ จตตมโล (พรหมสนธิ), พิสมัย รบชนะชัย, พูลสุข และวรกฤต เกื้อนช้าง. (2567). การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 7(4), 65–80.
- พระมหาคุณุ สุริยา คันป้า (แสงอินตา), พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน และสิน งามประโคน. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักพุทธบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์มหานานในประเทศไทย. *วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์*, 6(1), 358–374.
- พระมหาประสิทธิ์ แก้วศรี. (2563). การคิดเร้ากุศลเพื่อการเผชิญหน้ากับวิกฤตโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 384–397.
- พระมหาอุทิศ ธีรวโร. (2567). ศึกษาการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตตามหลักอิทธิบาท 4 วิชาหน้าที่พลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 22 กรณีศึกษา: โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา*, 3(2), 21–33.
- พระสาโรจน์ สุนทโร, พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ และพระมหาประกาศิต สิริเมธ. (2568). การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 9(1), 17–33.
- พระเทพ ปิยสีโล (พึงทองคำ) และศิริโรจน์ นามเสนา. (2568). วิธีการพึงพระรัตนตรัยในชีวิตประจำวัน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(2), 331–346.
- มีนาร์ตน์ วงศ์เสนห์, สุมาลี ศรีพุทธรินทร์, และจาวรณ เขียวน้ำชุม. (2568). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคกลาง. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 9(1), 337–357.

- มิตภาณี พุ่มกล่อม, และกรัณย์พล วิวรรณมงคล. (2567). การพัฒนานักศึกษาครูด้วยการบูรณาการแนวคิดจิต
ปัญญาศึกษา การเป็นพี่เลี้ยง และการวิจัยเป็นฐาน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 9(1), 90–108.
- วิกรม สุนทรารักษ์, ขจรศักดิ์ สงวนสัตย์ และอุดม หอมคำ. (2568). ผลของการเปรียบเทียบการนำเสนอ
ข้อความภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมต่อสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตร
บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(3), 350–358.
- สิรินทร์ กันยาวิริยะ, และชิสา กันยาวิริยะ. (2567). ปัญหาบาร์มีในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารสถาบันพอดิ*,
1(11), 34–44.
- ยศพัฒน์ ปานขวัญ, ธีรวัฒน์ พลโยธา, นิลธิรา ศรีอำพร และรัตติยา เหนืออำนาจ. (2567). การถอดบทเรียน
ความสำเร็จของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดไพรเหนือวิทยาด้านผลงานทางวิชาการ. *Journal of
Education and Social Agenda*, 1(4), 31–42.